

פרשת שמות- "בזכות נשים צדקניות נגאלנו ממצרים" – הצדעה למנהיגות הנשים והאמהות.

ד"ר זאב פרידמן – מנכ"ל המרכז הישראלי לאפטרופסות

בעולמנו העכשווי אנו עוסקים רבות בתאוריה, במחקר ובפרקטיקה, בתחומי המגדר (ג'נדר Gender), השוויון ומעמד האישה ובסוגיית הפמיניזם. המונח ג'נדר קשור באופן מובהק בשלושה היבטים פסיכו-חברתיים: **היבט אישי זהותי, היבט תפקודי התנהגותי והיבט חברתי ייחוס.** ד"ר אבי ויינרוט בספרו: "פמיניזם ויהדות" (2001) טוען, שגישת היהדות באמצעות חז"ל תואמת לגישת הפמיניזם המודרני שגורסת, כי על אף השוני הקיים בין המינים, אין מקום להפלות ביניהם. לדברי ויינרוט, לאור מחקרו התורני, **ערך כבוד האישה ניצב ביהדות בראש הפירמידה הערכית. פרופ' קרול גיליגן מאוניברסיטת הרוורד בארה"ב בספרה: "בקול שונה- התיאוריה הפסיכולוגית והתפתחות האישה" (1995), מתארת מחקר שלפיו אצל נשים קיים מאבק פנימי מתמשך, במתח שבין המחויבות למרחב הציבורי, לבין המחויבות למרחב הפרטי.**

המחזאי הצרפתי מן המאה ה-17 מולייר, שם בפי גיבור מחזהו, "בית ספר לנשים" (תרגם אהוד מנור) את הדברים הבאים: "אני רוצה אישה שמחשבתה רזה, אחת שאין לה שום מושג בחריזה. אני רוצה אישה שדי לה בארבעה דברים והם: להתפלל, לתפור, לטוות ולהאוב אותי בליל".

במסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, בנושא: "נשים בישראל- סוגיות מרכזיות", שהוגש לוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי (יולי 2015), מוצגים נתונים נבחרים עכשוויים. שיעור מנהלות נשים בכלל המנהלים, הוא רק 32.8%. שיעור הנשים בחברות בדירקטוריונים עלה מ-7% ב-1993 ל-45.5% ב-2013. אבל רק 8 מתוך 46 יושבי ראש דירקטוריונים בחברות ממשלתיות הן נשים. רק 2 נשים הן מנכ"ליות של חברות ממשלתיות מקרב 59 מנכ"לים. כנסת ישראל חוקקה מאז 1954, 12 חוקים בענייני נשים והקימה ועדה קבועה לקידום מעמד האישה ושוויון מגדרי.

הקדמה זאת שופכת אור לנושא דיוננו בפרשתנו: מנהיגות הנשים והאימהות – "בזכות נשים צדקניות נגאלנו ממצרים".

ספר בראשית שזה אתה סיימנו הוא ספר "האבות והבנים" ואילו ספר שמות הוא ספר "האימהות והבנים". חוט מתוח בין שני אירועים שבמרכזן ניצבות הנשים והאימהות - המנהיגות, פורצות הדרך ומשנות ההיסטוריה, כדמויות מופת, מאירוע המיילדות בפרשתנו, ועד לאירוע האימהות והנשים, "המראות הצובאות" של בניית הכיור בהקמת המשכן בסוף ספר שמות.

ספר בראשית הוא ספר לידתה של המשפחה ואילו ספר שמות הוא ספר לידתה של האומה והעם.

נתמקד ונדון, בנשים והאימהות: "וְאֵלֶּה, שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הַבָּאִים, מִצְרָיִם: אֶת יַעֲקֹב, אִישׁ וּבִיתוֹ בָּאוּ." (א', א'). **מה המשמעות של המילה: "וביתו"?** "וְהִקְרִיב אֶהְרֹן אֶת-פֶּר הַחֹטָאֹת, אֲשֶׁר-לוֹ; וְכִפֶּר בְּעֵדוֹ, וּבְעֵד בֵּיתוֹ" (ויקרא, טז', ו') שפירושו: **ביתו- זו אשתו" (יומא, ב').**

האישה היא הבית, היא עיקר הבית, בני הבית- הם הבנים של האמא.

על הפסוק **בישעיהו**, לג', ו': "וְהָיָה אֲמוֹנֵת עֲתִידָה חֹסֶן יְשׁוּעַת חֲכָמוֹת וְדַעַת יִרְאֵת יְהוָה הִיא אוֹצְרוֹ." , דרשו רבותינו על ששה סדרי המשנה: **חוסן- " זה סדר נשים" (שבת, לא', א').**

"בזכות נשים צדקניות שהיו באותו הדור, נגאלו ישראל ממצרים" (סוטה, י"א, ע"ב ב').

הנשים הצדקניות ניצבות בעוז ובענווה, תוך לקיחת סיכון עצמי, כנגד המלך פרעה וגזרת הפתרון הסופי, לעם שזה עתה נולד: "וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם, לְמַיְלֵדַת הָעִבְרִית, אֲשֶׁר שָׂם הָאֱחָת שְׁפָרָה, וְשֵׁם הַשְּׂנִית פּוּעָה. וַיֹּאמֶר, בְּיַלְדֶּכֶן אֶת-הָעִבְרִיּוֹת, וּרְאִיתִן, עַל-הָאֲבָנִים: אִם-בֶּן הוּא וְהַמֶּתֶן אֹתוֹ, וְאִם-בַּת הוּא וְחָיָה. וְתִירָאֵן הַמַּיְלֵדַת, אֶת-הָאֱלֹהִים, וְלֹא עָשׂוּ, כַּאֲשֶׁר דָּבַר אֱלֹהֵן מֶלֶךְ מִצְרַיִם; וְתַחֲיִין, אֶת-הַיְלָדִים." (א', טו'-יז').

אמר רבי חנינא, סימן גדול מסר (פרעה) להן (למילדות): בן- פניו למטה, בת- פניה למעלה”
(סוטה, יא' עב').

המלך פרעה כבר זיהה את תכונת האישה שפניה למעלה, בחוסן אמוני ונפשי ובלקחת אחריות לראיה עתידיה לגורלו, קיומו והמשכיותו של עם ישראל. מלך זה כנראה תכנן שלאחר מימוש הפתרון הסופי של חיסול הבנים, הרי שבנות ישראל תתערינה בחברה המצרית ותשבחנה את הגזע המצרי בתכונות המיוחדות שלהן.

נרטיב היצירה של עם ישראל במצרים, מתרחש בתהליך, על גבי רצף שבין שני קטבים, - משעבוד, עבדות וגזירת הפתרון הסופי, לחירות וגאולה, משואה לתקומה.

בתוך התהליך הזה, בולטות הנשים במיוחד.

זאת התנועה הפמיניסטית הראשונה בהיסטוריה, שהפגינה מנהיגות, אופטימיות, אמונה ותקווה ובעיקר חוסן אמוני ונפשי.

כיצד באה לידי ביטוי, מנהיגות מעוררת ההתפעלות של הנשים והאימהות, שהובילו תהליך של, משואה לתקומה?

מדרש תנחומא, פקודי, ט', מתאר לנו את גדולתן וחוסנן של הנשים המחרפות נפשן במצרים: **”אתה מוצא בשעה שהיו ישראל בעבודת פרך במצרים, גזר עליהם פרעה שלא יהיו ישנים בבתיהם ושלא יהיו משמשין מיטותיהם. אמר ר' שמעון בן חלפתא: מה היו בנות ישראל עושות? יורדות לשאוב מים מן היאור והקב”ה מזמין להן דגים קטנים בתוך כדיהן והן מוכרות ומבשלות מהן ולוקחות מהן יין והולכות לשדה, בשעה שהולכות לשאוב מים....ומוליכות אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותם וסכות אותם ומאכילות אותם ומשקות אותם ונוקקות להם... משהיו אוכלים ושותים נוטלות המראות ומביטות בהן עם בעליהן. זאת אומרת: אני נאה ממך וזה אומר: אני נאה ממך ומתוך כך היו מרגילין עצמן לידי תאוה ופרין ורבין והקב”ה פוקדן לאלתר, שנאמר: ”ובני ישראל פרו וישרצו וירב ויעצמו במאד מאד”. בזכות אותן המראות שהיו מראות לבעליהן ומרגילות אותן לידי תאוה. מתוך הפרך העמידו כל הצבאות שנאמר יצאו כל צבאות ד' מארץ מצרים”. רש”י מנתח הסיטואציה שהתרחשה: ”נוטלות המראות וכל אחת רואה עצמה עם בעלה במראה. ומשדלו בדברים, לומר: אני נאה ממך ומתוך כך מביאות לבעליהן לידי תאוה ונוקקות להם ומתעברות ויולדות. שנאמר: תחת התפוח עוררתיך”. אלו הן המראות הצבאות, הנשים, שבזכותן הוקם כיוור הנחושת במשכן. הנשים, שבזכותן הוקמו צבאות עם ישראל.**

כיצד מצליחות הנשים, לחלץ את בעליהן ממצב של ייאוש, חדלון והעדר תקווה ואולי השלמה עם המציאות, ומצליחות להעצים את בעליהן ולגרום להם, להתעורר, לקחת אחריות לגורלם ולהיות פרואקטיביים, כיצד זה קורה?

לפני שנים, בתקופת שליחותי בארה”ב, שמעתי מחברי הטוב הרב שרגא גרוס בשם אביו, הרב אלכסנדר גרוס ז”ל, הסבר נפלא למדרש תנחומא. שכן, בקריאה חד ממדית של המדרש, אנו עלולים לטעות בהבנת הדיאלוג המתקיים בין בני הזוג, כשכל אחד אומר לשני: **”אני נאה ממך”**, ניתן להתרשם ממערכת יחסים בין בני זוג, המעידה לכאורה על מתחים ותחרות בין שניהם. מי יותר נאה מהשני. ניתן יהיה לחשוב, שהדיאלוג במדרש, עומד כאנטי תיזה, לכאורה, לתהילתן וגדולתן של הנשים הצדקניות שבגללן נגאלנו ממצרים. היינו אולי ממליצים במקרה זה על הפניה ליועץ מקצועי לחיי נישואין. אך הרב גרוס, ביקש מעמנו לקרוא ולהבין את הדיאלוג באופן שונה. **נקודת המפתח היא, היכן מקומו של הפסיק בדיאלוג, וכך לדבריו יש לקרוא את הטקסט: האישה אומרת לבעלה: אני נאה, .. ממך. כלומר, אישי היקר, עליך לדעת שאני נאה וכל מה שהשגתי בחיים, זה ממך. באופן דומה, גם האיש אומר לאשתו: ”אני נאה, .. ממך”. כלומר, אשתי היקרה, גם עלייך לדעת שאני נאה וכל מה שהשגתי בחיים, זה ממך.”**

הנה לנו מודל ראוי של זוגיות ושותפות אמיתית של איש ואשתו. למעשה, יש כאן כלים שלובים, של העצמה בין זוגית, שכל אחד/ת מבני הזוג, הוא העזר כנגדו/ה, של האחר.

ניתן לקבוע שהמנצחות בסיטואציה המדרשית, הן הנשים. גדולתן של הנשים, שהן אלה שהיו הפרואקטיביות והיוזמות במצב המשברי, שעם ישראל היה נתון בו במצרים, של גזירת הפרעה של פרעה להשמיד את העם היהודי, שכל הבן הילוד, היאורה תשליכוהו.

גדולתן של הנשים, שהן לא ראו את הרגע, העכשווי והיום. אלא ראו בחוסן האמוני והנפשי שלהן, את הטווח הארוך והמחר. הן הבינו את האחריות הכבדה וסדרי העדיפויות הנכונים, במחויבות לשרשרת הדורות, בעבר בהווה ובעתיד.

מי הן אותן נשים מנהיגות ספציפיות שניהלו מאבק כנגד הממסד וראשיו ומשנות את ההיסטוריה?

מרים אחותו של משה מתייצבת כנגד אביה עמרם וכנגד **ממסד הסנהדרין**: "בשעה שגזר פרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, כיון ששמע עמרם כן, הוא ובית דינו, באותה שעה גזרו ומנעו ישראל מפרייה ורבייה, והוציאו את נשיהן... **מרים אמרה: אבא-פרעה היה טוב לישראל יותר ממך.** כיון ששמע עמרם את דבריה הביא אותה לפני **סנהדרין** ואמרה לפנייהם ואמרו לו: **עמרם, אתה אסרת ואתה צריך להתיר את הדבר**" (פסיקתא רבתי פמ"ג)

אסתר מהמגילה, גם היא מתייצבת כנגד מרדכי דודה ו**כנגד ממסד הסנהדרין**: "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי... גם אני ונערותי אצום ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת **וכאשר אבדתי אבדתי**" (אסתר, ד', טז'). " אמר לה מרדכי: והלא יום שלישי פסח הוא, איך יתענו ישראל בו? אמרה לו: אתה ראש לסנהדרין ואתה אומר דבר כזה? ואם אין ישראל, למי הפסח?" (פרקי דרבי אליעזר, נ'). גזרת המן נגזרה בחודש הראשון הוא חודש ניסן, בשלושה עשר יום בו. ולצום שלושה ימים, פרושו לצום גם בליל הסדר ומה עם חובת האכילה בליל הסדר, שביטולה מחייב כרת.

בנות צלופחד לוחמות בממסד בראשות משה ותובעות זכויות ירושה של נחלת אביהם. משה רבנו אינו יודע מה לפסוק, והקב"ה מתערב ואומר למשה: כן דוברות בנות צלופחד – הן צודקות בדרישתן. הן הנשים שיצרו תקדים היסטורי והלכתי, בהתעקשותן ונחישותן, למימוש זכותן לרשת נחלת אביהן בארץ ישראל.

נשות ישראל, באירוע "המראות הצובאות", שהתעקשו וניהלו מאבק עיקש, כנגד הממסד בראשות משה וביקשו אף הן לקחת חלק בהקמת המשכן במדבר, בכך שביקשו לתרום את מראות הנחושת מתקופת מצרים, להקמת כיור הנחושת. משה בתחילה מסרב ולא משתף איתן פעולה ורק בהתערבותו של הקב"ה, הן משתתפות ונוטלות חלק בהקמת המשכן במפעל ההתנדבות, - **מהדרה להכלה.**

הן אותן הנשים המנהיגות פורצות הדרך שבמבחני מסע המדבר, הניפו את דגל: "ניתנה ראש לארץ ישראל", בניגוד תהומי לגברים, שבמשבר קברות התאוה "השומים והבצלים" ובסיפור המרגלים, הם הגברים שהניפו את דגל החידלון: " ניתנה ראש ונשובה מצרימה". הן הנשים המנהיגות שסירבו להשתתף בחטא העגל ובחטא המרגלים.

הן אותן הנשים המיילדות העבריות בפרשתנו, שפרה ופועה, שישבו על המשבר - רגע המעבר מהריון ללידה, כשברקע גזירת פרעה: "כל הבן הילוד, היאורה תשליכוהו", שידעו להפוך המשבר לתקווה של קיומיות, להפוך הקושי להזדמנות, לבניה וצמיחה ולהפוך את הלימון ללימונדה.

הן אותן הנשים המנהיגות שבע הנביאות פורצות דרך - שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, חולדה ואסתר, שהשפיעו בדרכן על נתיבי ההיסטוריה.

הן אותן הנשים המבטיחות: "גדולה הבטחה שהבטיחן הקדוש ברוך הוא לנשים, יותר מן האנשים" (ברכות, יז').

בסעודת ליל שבת נשיר לנשים והאימהות את "אשת חיל מי ימצא", בהצדעה, בהוד ובהדר.

